УДК 929:791.653-051]:37.011.3
DOI https://doi.org/10.24195/spj1561-1264.2026.3.29

Коляда Ігор Анатолійович
доктор історичних наук,
професор кафедри методології та методики навчання суспільних дисциплін
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова
вул. Пирогова, 9, Київ, Україна
orcid.org/0009-0001-7852-2103

ІМ'Я ЄВГЕНА КОНОВАЛЬЦЯ В ТОПОНІМІЧНОМУ ПРОСТОРІ УКРАЇНИ: ДЕКОМУНІЗАЦІЯ, ПОЛІТИКА ПАМ'ЯТІ ТА ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Актуальність проблеми *зумовлена необхідністю комплексного аналізу використання імені Євгена Коновальця у сучасному топонімічному просторі України як складової державної політики пам'яті. Попри значну кількість праць, присвячених життєвому шляху Є. Коновальця, питання географії поширення відповідних топонімів, їхньої динаміки та символічного значення досі не стало предметом окремого комплексного історичного дослідження.*

Мета статті *– дослідження процесу поширення топонімів на честь Є. Коновальця в Україні в умовах декомунізації та деколонізації, визначення особливостей їхнього регіонального поширення та з'ясування ролі постаті Є. Коновальця у формуванні сучасної української політики пам'яті.*

Методологічною основою дослідження *стали принципи історизму, наукової об'єктивності, системності та міждисциплінарності. Використано історико-порівняльний, історико-генетичний, проблемно-хронологічний, структурно-функціональний та картографічний методи дослідження.*

Результати дослідження. *Досліджено процес поширення імені Є. Коновальця у топонімічному просторі України в контексті реалізації державної політики декомунізації та деколонізації. Проаналізовано законодавчі передумови перейменування урбанонімів, особливості меморіалізації постаті Є. Коновальця в різних регіонах України та вплив російсько-української війни на трансформацію символічного простору. Встановлено, що після ухвалення декомунізаційного законодавства 2015 р. ім'я Є. Коновальця стало одним із найпоширеніших серед нових назв вулиць, площ і проспектів. Особливої інтенсивності процес набув після початку повномасштабного вторгнення Російської Федерації у 2022 р., коли дерусифікація топонімії поєдналася із формуванням нового українського меморіального канону. Обґрунтовано, що використання імені Є. Коновальця в топонімічному просторі стало не лише проявом історичної справедливості, а й важливим елементом державної політики пам'яті, спрямованої на подолання радянської та російської імперської спадщини. Доведено, що меморіалізація постаті Є. Коновальця сприяє формуванню української національної ідентичності та утвердженню державницького історичного наративу.*

Ключові слова: *Євген Коновалець, топонімія, декомунізація, дерусифікація, деколонізація, політика пам'яті, національна ідентичність, урбаноніми.*

Вступ. Назви вулиць, площ, проспектів, скверів та інших елементів топонімічного простору є не лише складовою адресної системи, а й важливим інструментом репрезентації історичної пам'яті. Через систему топонімів суспільство визначає коло історичних постатей, подій і цінностей, які вважає фундаментальними для власної державності та національної ідентичності. Саме тому топонімічна політика є одним із ключових напрямів сучасної політики пам'яті. В українських умовах проблема трансформації топонімічного простору набула особливої актуальності після відновлення незалежності у 1991 р. Проте протягом тривалого часу процеси перейменування мали локальний характер і залежали насамперед від ініціативи органів

© Коляда І. А., 2026
Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

місцевого самоврядування. Системний характер вони отримали лише після ухвалення у 2015 р. пакета законів про декомунізацію, спрямованих на засудження комуністичного тоталітарного режиму та усунення його символіки з публічного простору [6]. Новий етап розпочався після повномасштабного вторгнення Російської Федерації у 2022 р., коли поряд із декомунізацією актуалізувалися процеси дерусифікації та деколонізації топонімії [7].

У цьому контексті особливого значення набуває меморіалізація постатей українського визвольного руху. Одне з провідних місць серед них посідає Є. Коновалець – полковник Армії Української Народної Республіки (далі – УНР), засновник та перший голова Організації українських націоналістів (далі – ОУН), діяльність якого істотно вплинула на розвиток українського державницького руху у міжвоєнний період. У радянській історіографії його образ тривалий час піддавався цілеспрямованій дискредитації, а будь-які форми офіційного вшанування були заборонені. Лише після відновлення незалежності України з'явилися передумови для поступового повернення імені Є. Коновальця до національного історичного простору.

Разом із тим саме після 2015 р. процес меморіалізації Є. Коновальця набув загальнодержавного масштабу. Перейменування вулиць, площ та інших об'єктів топоніміки на його честь стало одним із найбільш характерних проявів декомунізації. Після 2022 р. ця тенденція значно посилилася, оскільки образ Є. Коновальця дедалі частіше сприймається як символ боротьби за українську незалежність та опору російській агресії.

Дослідження процесів меморіалізації, декомунізації та трансформації топонімічного простору України сформувалися як окремий міждисциплінарний напрям лише упродовж останніх двох десятиліть. Його становлення зумовлене одночасним розвитком історичної науки, політичної географії, урбаністики, соціології пам'яті та культурної антропології. Особливої актуальності ці дослідження набули після Революції Гідності 2013–2014 рр., ухвалення декомунізаційного законодавства у 2015 р. та початку широкомасштабної деколонізації українського символічного простору після російського повномасштабного вторгнення у 2022 р.

Вагомий внесок у сучасне дослідження життєвого шляху та діяльності Є. Коновальця зробив І. Хома. У своїх монографіях і численних наукових статтях він комплексно висвітлив військову, громадсько-політичну та державницьку діяльність провідника, проаналізував його роль у створенні та функціонуванні Української військової організації (далі – УВО) й ОУН, а також окремі етапи його біографії.

У сучасній українській історіографії чільне місце у дослідженні постаті Є. Коновальця посідають праці М. Посівнича. Його дослідження ґрунтуються на широкій джерельній базі, зокрема документах українських та зарубіжних архівів, матеріалах ОУН, мемуарах і листуванні діячів визвольного руху. На відміну від радянської історіографії, яка формувала переважно негативний образ Є. Коновальця, М. Посівнич розглядає його як одного з головних творців модерного українського націоналістичного руху, засновника УВО та першого Голови Проводу ОУН.

Помітне місце у дослідження постаті Євгена Коновальця зробили О. Реєнт, І. Коляда та Р. Куцик. У своїх працях вони висвітлили основні етапи його життєвого шляху, повсякденне життя, військову та громадсько-політичну діяльність, роль у становленні УВО та ОУН, а також значення його постаті в українському національно-визвольному русі першої половини ХХ ст. Дослідники приділили увагу не лише політичній та військовій діяльності Є. Коновальця, а й особливостям його особистого життя, світогляду, колу спілкування та формуванню його як лідера українського визвольного руху.

Важливе значення для осмислення антропологічного виміру українського націоналістичного руху мають розвідки І. Коляди та Р. Куцика. У своїх статтях автори здійснюють комплексний аналіз приватного життя Є. Коновальця впродовж 1921–1930 рр., простежуючи складну кореляцію між його особистою сферою та публічно-політичною діяльністю. Дослідники фокусують увагу на повсякденні лідера УВО та ОУН в умовах еміграції та підпілля, зокрема під час берлінського та львівського періодів. Наукова новизна праці полягає у висвітленні того, як чинники постійної небезпеки, конспірації та вимушеної мобільності детермінували сімейний побут провідника, змушуючи його балансувати між родинним обов'язком та національно-політичним служінням

Джерельну основу статті становить комплекс різнотипних історичних джерел. Першу групу складають нормативно-правові акти України, насамперед Закон України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки» (2015 р.), Закон України «Про правовий статус та вшанування пам'яті борців за незалежність України у ХХ столітті» (2015 р.), а також постанови Верховної Ради України, рішення органів місцевого самоврядування щодо перейменування вулиць і площ. Другу групу становлять матеріали Українського інституту національної пам'яті: методичні рекомендації, інформаційні довідки, роз'яснення щодо реалізації декомунізаційної та деколонізаційної політики, електронні бази даних перейменованих топонімів.

Комплексне використання зазначених джерел дозволяє простежити трансформацію образу Є. Коновальця від історичної постаті до одного з ключових символів сучасної української політики пам'яті, що знаходить своє відображення у топонімічному просторі держави.

Мета статті – дослідити місце імені Є. Коновальця у сучасному топонімічному просторі України, визначити основні тенденції його поширення після 2015 р., проаналізувати роль цього процесу у реалізації державної політики пам'яті та формуванні національної ідентичності.

Для досягнення поставленої мети передбачено виконання таких **завдань**:

– проаналізувати теоретичні засади взаємозв'язку топоніміки, політики пам'яті та національної ідентичності;

– охарактеризувати законодавчі основи декомунізації та деколонізації українського топонімічного простору;

– дослідити історичні передумови меморіалізації постаті Є. Коновальця;

– визначити особливості географічного поширення топонімів на честь Є. Коновальця;

– оцінити значення відповідних перейменувань для формування сучасної української політики пам'яті.

Методологічною основою дослідження стали принципи історизму, наукової об'єктивності, системності та міждисциплінарності. Використано історико-порівняльний, історико-генетичний, проблемно-хронологічний, структурно-функціональний та картографічний методи дослідження.

Результати. Сучасна російсько-українська війна активізувала процес переосмислення історичного минулого, внаслідок чого в українському суспільному та історичному дискурсі утвердився пантеон національних героїв, які відіграли визначальну роль у боротьбі за незалежність України та стали важливими символами національної пам'яті.

Особливої актуальності в сучасних умовах набуває дослідження життєвого шляху та громадсько-політичної діяльності визначних постатей українського визвольного руху, чия діяльність припала на один із найскладніших періодів історії України першої половини ХХ ст. Йдеться насамперед про добу Української революції 1917–1921 рр. та міжвоєнний етап національно-визвольної боротьби (1921–1939 рр.), коли формувалися засади українського державотворення, військово-політичної організації та національної ідеології [14, с. 29].

До когорти найвизначніших військово-політичних діячів цього періоду належить Є. Коновалець, життя і діяльність якого були нерозривно пов'язані з боротьбою за відновлення незалежної Української держави. Визначний військовий діяч УНР, командир Корпусу Січових стрільців, він згодом став засновником і керівником УВО, а також першим головою ОУН. Саме під його проводом було закладено організаційні та ідеологічні основи українського націоналістичного руху, що істотно вплинули на подальший розвиток визвольної боротьби українського народу [16, с. 150].

Послідовне відстоювання ідеї української державної незалежності, політична принциповість, стратегічне мислення та організаторський талант забезпечили Є. Коновальцю винятковий авторитет серед сучасників і визначили його особливе місце в українській історичній пам'яті. Не випадково його постать і сьогодні перебуває в центрі уваги істориків, політологів та дослідників національно-визвольного руху. Про це свідчать численні мемуарні джерела, документальні публікації, біографічні дослідження, а також значний масив наукової літератури, присвяченої різним аспектам його військової, політичної та громадської діяльності [13, с. 283].

В умовах повномасштабної російської агресії проти України, що триває з 2022 р., дослідження біографії та політичної діяльності Є. Коновальця набуває особливої актуальності. Сучасна російська історична політика ґрунтується на поширенні викривлених інтерпретацій минулого України, запереченні її державницьких традицій та дискредитації провідних діячів українського національно-визвольного руху XX ст. У цьому контексті об'єктивне вивчення постаті Є. Коновальця, його внеску у становлення українського визвольного руху та боротьбу за незалежність держави є важливою складовою протидії історичним фальсифікаціям, утвердження історичної правди й зміцнення національної пам'яті [17, с. 127].

Топонімічний простір є одним із найважливіших елементів символічного ландшафту держави, через який суспільство репрезентує власне бачення історичного минулого, систему цінностей та національні пріоритети. Назви вулиць, площ, проспектів та інших об'єктів міського середовища виконують не лише орієнтаційну функцію, а й виступають важливим інструментом комеморації, збереження історичної пам'яті та конструювання національної ідентичності. Саме тому топоніміка є одним із ключових напрямів державної політики пам'яті, що відображає суспільні трансформації, зміну історичних наративів і переоцінку ролі історичних постатей у процесі державотворення [3, с. 21–23].

У сучасній гуманітаристиці топонімічна політика розглядається як складова символічної політики держави, спрямована на формування спільного історичного простору та колективної пам'яті. Назви географічних об'єктів не є нейтральними, адже вони відображають панівні політичні ідеології, соціокультурні орієнтири та історичні пріоритети певної епохи. Відтак зміна топонімічного ландшафту нерідко супроводжує суспільно-політичні трансформації, революції, процеси деколонізації або здобуття незалежності [10, с. 123–124].

Для України переосмислення топонімічного простору стало важливою складовою державної політики пам'яті після проголошення незалежності у 1991 р. Проте на початковому етапі цей процес мав переважно локальний і несистемний характер, оскільки рішення щодо перейменування топонімів ухвалювалися окремими органами місцевого самоврядування без єдиної державної стратегії. Якісно новий етап розпочався у 2015 р. після ухвалення Верховною Радою України пакета законів, спрямованих на засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів і заборону пропаганди їхньої символіки. Законодавче врегулювання процесів декомунізації стало підґрунтям для масштабного перейменування вулиць, площ, проспектів, населених пунктів та інших топонімічних об'єктів, назви яких були пов'язані з радянською ідеологією, діячами комуністичної партії або символами тоталітарного режиму. Реалізація декомунізаційної політики суттєво трансформувала символічний простір України та створила передумови для формування нового топонімічного ландшафту, заснованого на національних історичних традиціях, вшануванні борців за незалежність України та відновленні історичної справедливості [3].

Новий етап трансформації топонімічного простору України розпочався після повномасштабного вторгнення Російської Федерації 24 лютого 2022 р. Поряд із завершенням декомунізаційних процесів особливої інтенсивності набули заходи з деколонізації та дерусифікації публічного простору, спрямовані на подолання наслідків багатовікової імперської політики Росії. У багатьох територіальних громадах було переглянуто назви вулиць, площ, проспектів та інших топонімічних об'єктів, пов'язаних із діячами російської імперської та радянської історії, натомість увічнюючи пам'ять українських державних діячів, військових, представників національно-визвольного руху, діячів науки і культури, а також полеглих захисників України. Важливим нормативним підґрунтям цього процесу стало ухвалення Закону України «Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії» (2023), який визначив правові механізми очищення публічного простору від символів російської імперської спадщини. У сучасних умовах топонімічна політика стала одним із ключових інструментів реалізації державної політики пам'яті, спрямованої на утвердження української історичної суб'єктності, зміцнення національної ідентичності та формування нового символічного простору держави [7].

У контексті сучасної політики пам'яті особливого значення набуває меморіалізація історичних постатей, діяльність яких безпосередньо пов'язана з українським державотворенням та національно-визвольною боротьбою. Одне з провідних місць серед них посідає Є. Коновалець – полковник Армії УНР, засновник УВО та перший Голова ОУН. Його військово-політична діяльність стала важливим етапом розвитку українського націоналістичного руху міжвоєнного періоду, а постать набула вагомого значення у формуванні сучасного українського історичного канону.

Упродовж останнього десятиліття ім'я Є. Коновальця стало одним із найпоширеніших серед нових урбанонімів України. Перейменування вулиць, площ та інших топонімічних об'єктів на його честь відбувалося в межах реалізації державної політики декомунізації, а після 2022 р. – також у контексті деколонізації та дерусифікації публічного простору. Такі практики свідчать про переосмислення ролі українського визвольного руху ХХ ст. у національній історії та прагнення інтегрувати його провідних діячів до сучасної системи національної пам'яті. У сучасному символічному просторі України постать Є. Коновальця репрезентує ідеї державної незалежності, національної єдності, військової звитяги та тяглості української визвольної традиції, що зумовлює її широке представлення в топонімічному просторі держави [8, с. 25–42].

За оцінкою М. Посівнича, історичне значення Є. Коновальця полягає не лише у створенні ОУН, а й у формуванні нового типу українського політичного провідника, діяльність якого стала символом боротьби за державну незалежність. Саме тому його постать посідає чільне місце в сучасній українській політиці пам'яті, а присвоєння його імені вулицям, площам та іншим топонімічним об'єктам є складовою процесів декомунізації та деколонізації публічного простору [16, с. 151].

Меморіалізація імені Є. Коновальця шляхом присвоєння його імені вулицям, площам, провулкам та іншим топонімічним об'єктам є важливою складовою сучасної політики пам'яті в Україні. Такі практики відображають процес переосмислення історичного минулого та повернення до публічного простору імен діячів українського визвольного руху, чия діяльність упродовж радянського періоду зазнавала замовчування або ідеологічної дискредитації. Як зазначає І. Хома, постать Є. Коновальця відіграла визначальну роль у становленні організованого українського націоналістичного руху міжвоєнного періоду, а його політична концепція справила істотний вплив на формування державницької традиції українського визвольного руху. Саме тому сучасна меморіалізація Є. Коновальця є не лише формою вшанування історичної особистості, а й складовою процесу відновлення історичної пам'яті про українську боротьбу за незалежність [14, с. 57].

Поширення урбанонімів, пов'язаних з ім'ям Є. Коновальця, є складовою сучасної політики пам'яті, спрямованої на вшанування діячів українського національно-визвольного руху та відновлення історичної справедливості. Меморіалізація постаті Є. Коновальця зумовлена його вагомим внеском у становлення українського державницького руху першої половини ХХ ст., що знайшло належне висвітлення у сучасній українській історіографії [12, с. 33]. Аналіз поширення урбанонімів, присвячених Є. Коновальцю, дає змогу простежити регіональні особливості реалізації політики пам'яті, динаміку топонімічних змін та місце цієї історичної постаті у сучасному символічному просторі України.

Ім'я Є. Коновальця сьогодні належить до числа найбільш поширених серед діячів Української революції та міжвоєнного національно-визвольного руху. Його присвоюють вулицям, проспектам, площам, провулкам і скверам, замінюючи топоніми, пов'язані з радянським тоталітарним режимом або російською імперською спадщиною. Така практика є не лише проявом відновлення історичної справедливості, а й важливим інструментом державної політики пам'яті, спрямованої на утвердження українського історичного наративу [2, с. 116].

Перші урбаноніми, присвячені Є. Коновальцю, з'явилися в Україні вже на початку 1990-х рр., невдовзі після проголошення незалежності. Насамперед цей процес охопив західні області України – Львівську, Івано-Франківську (в Івано-Франківську вулиця Є. Коновальця є найдовшою в місті), Тернопільську та Волинську, де постать полковника традиційно посідала важливе місце в регіональній історичній пам'яті та національному наративі. Перейменування вулиць у цих

регіонах стало складовою ширших процесів деколонізації історичного простору, відновлення історичної справедливості та повернення до публічного простору імен діячів українського національно-визвольного руху ХХ ст., які в радянський період були вилучені з офіційної політики пам'яті [2, с. 117]. Таким чином, увічнення імені Є. Коновальця в топонімічному просторі Західної України стало одним із перших практичних кроків формування нової моделі історичної пам'яті незалежної української держави, заснованої на переосмисленні національного минулого та вшануванні борців за державну незалежність.

Після ухвалення у 2015 р. пакета декомунізаційних законів географія поширення урбанонімів, пов'язаних з ім'ям Є. Коновальця, істотно розширилася. Якщо до цього вони переважали переважно в західних областях України, то впродовж наступних років відповідні рішення органів місцевого самоврядування були ухвалені також у Київській, Вінницькій, Житомирській, Черкаській, Полтавській, Кіровоградській, Дніпропетровській, Одеській, Миколаївській, Херсонській, Харківській та інших областях. Ці зміни стали складовою загальноукраїнських процесів декомунізації та деколонізації топонімічного простору, що здійснювалися відповідно до законодавства України та рекомендацій Українського інституту національної пам'яті [3, с. 26].

Розширення ареалу поширення урбанонімів на честь Є. Коновальця засвідчило трансформацію суспільного сприйняття його постаті. Якщо у 1990-х рр. його меморіалізація була характерною переважно для західноукраїнського регіону, то після 2015 р. Є. Коновалець дедалі більше утверджувався як загальноукраїнський символ національно-визвольної боротьби та українського державотворення. Ця тенденція відображає еволюцію державної політики пам'яті, спрямованої на інтеграцію постатей українського визвольного руху до загальнонаціонального історичного наративу та формування спільного символічного простору незалежної України [8, с. 26].

Новий етап меморіалізації розпочався після 24 лютого 2022 р., коли в межах деколонізації та дерусифікації було суттєво прискорено процес перейменування об'єктів топоніміки. У багатьох громадах України назви, пов'язані з російськими письменниками, воєначальниками, державними діячами та радянськими політичними діячами, були замінені іменами українських борців за державність. Саме в цей період кількість топонімів, присвячених Є. Коновальцю, істотно зросла. Особливо активно такі рішення ухвалювалися у містах центральної та південної України, де раніше подібні перейменування були менш поширеними.

Водночас регіональний аналіз засвідчує нерівномірність поширення імені Є. Коновальця. Найбільша концентрація відповідних урбанонімів спостерігається у західних областях, що пояснюється історичними особливостями розвитку українського національного руху та тривалими традиціями вшанування його провідників. У центральних і південних регіонах України активізація меморіалізаційних процесів відбулася переважно після початку декомунізації та особливо після повномасштабного вторгнення Російської Федерації. Це свідчить про поступове формування єдиного загальнонаціонального простору історичної пам'яті.

Важливою особливістю сучасної топонімічної політики є те, що ім'я Є. Коновальця дедалі частіше використовується не лише як засіб увічнення пам'яті конкретної історичної особи, а й як символ українського державотворення, військової традиції та незламності боротьби за незалежність. Саме тому рішення про перейменування вулиць на його честь нерідко супроводжуються широким громадським обговоренням, інформаційними кампаніями та просвітницькими заходами, що сприяють популяризації його діяльності серед населення [3, с. 71].

Отже, динаміка поширення імені Є. Коновальця в топонімічному просторі України демонструє еволюцію державної політики пам'яті – від локальних ініціатив початку 1990-х рр. до загальнонаціонального процесу декомунізації та деколонізації. Сучасний топонімічний простір дедалі більше відображає український державницький історичний наратив, у якому постать Є. Коновальця посідає одне з провідних місць як символ боротьби за незалежність і суверенітет України.

Одним із найбільш знакових проявів сучасної державної політики національної пам'яті стало рішення про повернення в Україну останків визначних діячів українського визвольного руху ХХ ст. У цьому контексті особливого значення набуває перепоховання полковника

Є. Коновальця. Після загибелі внаслідок терористичного акту, здійсненого агентом НКВС Павлом Судоплатовим у Роттердамі 23 травня 1938 р., Є. Коновалець був похований на цвинтарі Кросвейк у Нідерландах. Протягом десятиліть його могила залишалася важливим місцем пам'яті української політичної еміграції та осередком вшанування одного з провідників українського національно-визвольного руху [9].

Питання повернення праху Є. Коновальця до України неодноразово порушувалося представниками української держави, наукової спільноти та громадських організацій ще з початку XXI ст. Однак тривалий час його реалізація була ускладнена юридичними процедурами, пов'язаними з міжнародним законодавством, а також необхідністю погодження з організаціями, які опікувалися місцем поховання в Нідерландах.

Новий етап у вирішенні цього питання розпочався у 2026 р., коли українська влада офіційно повідомила про досягнення домовленостей із нідерландською стороною щодо повернення останків полковника в Україну. Отримання необхідних дозволів стало результатом комплексної дипломатичної та організаційної роботи державних інституцій, зокрема Офісу Президента України, Міністерства закордонних справ та Українського інституту національної пам'яті. Водночас процес перепоховання розглядається як складова ширшої державної програми репатріації останків визначних діячів українського державотворення та визвольної боротьби [9].

У липні 2026 р. Кабінет Міністрів України ухвалив розпорядження № 703-р «Про перепоховання в Україні останків видатного борця за незалежність України у XX столітті Євгена Коновальця». Документ передбачає перепоховання останків Є. Коновальця – державного, військового та політичного діяча, полковника Армії Української Народної Республіки, першого голови Організації українських націоналістів у 1929–1938 рр. – на території Національного військового меморіального кладовища. Рішення було ухвалене відповідно до законів України «Про поховання та похоронну справу» та «Про правовий статус та вшанування пам'яті борців за незалежність України у XX столітті» з метою належного вшанування пам'яті діячів українського визвольного руху.

Розпорядженням також затверджено комплекс організаційних заходів, спрямованих на забезпечення процесу перепоховання, а виконання відповідного плану покладено на центральні органи виконавчої влади та інші державні установи. Фінансування заходів передбачено за рахунок коштів Державного бюджету України на 2026 р., місцевих бюджетів та інших джерел, не заборонених чинним законодавством.

Ухвалення цього рішення засвідчило прагнення української держави до подальшої меморіалізації постатей національно-визвольного руху та інтеграції їхньої спадщини в сучасну політику національної пам'яті [14].

У сучасному суспільно-політичному контексті перепоховання Є. Коновальця виходить далеко за межі суто церемоніального акту. Воно є важливим елементом символічної політики держави, спрямованої на відновлення історичної справедливості та інтеграцію постатей українського визвольного руху до загальнонаціонального історичного наративу. Повернення праху одного з найвизначніших українських військових і політичних діячів має засвідчити спадкоємність сучасної української державності з традиціями боротьби за незалежність, що особливо актуалізувалося в умовах російсько-української війни.

Перепоховання Є. Коновальця також доповнює процес його меморіалізації, який протягом останніх десятиліть реалізовувався через спорудження пам'ятників, встановлення меморіальних дощок, відкриття музеїв, проведення наукових конференцій, видання документальних збірників та широке використання його імені у топонімічному просторі України. Якщо найменування вулиць, площ і скверів сприяє повсякденній присутності історичної постаті у суспільному просторі, то перепоховання стає завершальним символічним актом повернення її до українського національного простору пам'яті.

Таким чином, репатріація та перепоховання Є. Коновальця є не лише актом історичної справедливості, а й важливим інструментом сучасної політики пам'яті. Цей процес демонструє прагнення української держави відновити історичну тяглість національної традиції, належним

чином ушанувати провідників визвольної боротьби та зміцнити українську національну ідентичність через інтеграцію ключових постатей ХХ ст. до єдиного меморіального простору незалежної України.

Висновки. Проведене дослідження засвідчує, що меморіалізація імені Є. Коновальця в топонімічному просторі України є важливою складовою сучасної державної політики пам'яті та процесів формування національної ідентичності. Перейменування вулиць, площ, провулків та інших об'єктів урбанонімії на честь одного з провідників українського визвольного руху відображає переосмислення історичного минулого, відмову від радянських і російських імперських історичних наративів та утвердження власної системи національних символів.

Встановлено, що процес поширення імені Є. Коновальця в топонімічному просторі України мав кілька етапів. Перші перейменування відбулися після відновлення незалежності України у 1991 р. і були характерними насамперед для західних областей. Нового масштабу цей процес набув після реалізації декомунізаційної політики з 2015 р., а особливо після початку повномасштабної російської агресії у 2022 р., коли деколонізація та дерусифікація стали одним із ключових напрямів трансформації символічного простору українських громад.

Регіональний аналіз свідчить, що найбільша концентрація топонімів, присвячених Є. Коновальцю, традиційно зберігається у західних областях України. Водночас останніми роками його ім'я дедалі частіше з'являється у центральних, південних та східних регіонах держави, що засвідчує поступове формування єдиного загальноукраїнського простору історичної пам'яті та утвердження постаті Є. Коновальця як одного із символів боротьби за незалежність України.

Дослідження дає підстави стверджувати, що сучасна топонімічна меморіалізація виконує значно ширші функції, ніж лише увічнення пам'яті історичних діячів. Вона виступає дієвим механізмом конструювання колективної пам'яті, формування історичної свідомості, зміцнення громадянської ідентичності та утвердження українського державницького історичного наративу. У цьому контексті ім'я Є. Коновальця стало одним із важливих елементів нового символічного простору України, що формується в умовах російсько-української війни та процесів деколонізації.

Перспективним напрямом подальших досліджень є створення повного реєстру топонімів, присвячених Є. Коновальцю, аналіз регіональних моделей їх поширення, порівняння меморіалізаційних практик щодо інших діячів українського визвольного руху, а також вивчення впливу топонімічних змін на формування історичної пам'яті та суспільної свідомості в українських громадах.

Інформація про використання штучного інтелекту. Під час підготовки статті інструменти штучного інтелекту не використовувалися.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ассман А. Довга тінь минулого. Меморіальна культура та історична політика / пер. з нім. Київ : Дух і Літера, 2018. 440 с.

2. Гірік С. Меморіалізація спадку етнічних меншин і зміни міської топоніміки в Україні (2015–2017 роки). Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. *Серія «Історія України. Українознавство: історичні та філософські науки»*. Харків, 2018. Вип. 26. С. 112–117. https://doi.org/10.26565/2225-6505-2018-1-12

3. Декомунізація: що і чому перейменовувати й демонтувати. Збірник матеріалів, рекомендацій і документів щодо виконання вимог Закону України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки» / Сергій Бутко, Сергій Горобець, Ігор Каретніков, Богдан Короленко, Максим Майоров (упоряд.); Український інститут національної пам'яті. Київ: Український інститут національної пам'яті, 2015. 234 с.

4. Закон України «Про присвоєння юридичним особам та об'єктам права власності імен (псевдонімів) фізичних осіб, ювілейних та святкових дат, назв і дат історичних подій» від 24 травня 2012 р. № 4865-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4865-17 (дата звернення: 10.07.2026).

5. Закон України «Про правовий статус та вшанування пам'яті борців за незалежність України у ХХ столітті» від 09.04.2015 № 314-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/314-19 (дата звернення: 10.07.2026).

6. Закон України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки» від 9 квітня 2015 р. № 317-VIII. № 26. Ст. 219. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/317-19 (дата звернення: 11.07.2026).

7. Закон України «Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії» від 21 березня 2023 р. № 3005-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3005-20 (дата звернення: 12.07.2026).

8. Збірник матеріалів, рекомендацій і документів щодо виконання вимог Закону України «Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії» / Марія Тахтаулова (заг. ред.), Олександр Богуш, Сергій Бутко, Людмила Замай, Ігор Каретніков, Богдан Короленко, Олена Охрімчук, Юрій Приходнюк, Володимир Тиліщак. Київ : «Смолоскип», 2023. 42 с.

9. Історична правда. Україна отримала дозвіл на перепоховання Євгена Коновальця. 2026. https://www.istpravda.com.ua/short/2026/05/26/165910/ (дата звернення: 12.07.2026).

10. Касьянов Г. Історична пам'ять та історична політика: до питання про термінологію й генеалогію понять. *Український історичний журнал*. 2016. № 2. С. 118–137.

11. Коляда І., Куцик Р. Євген Коновалець / худож.-оформлювач Є. В. Вдовиченко. Харків: Фоліо, 2023. 126 с.

12. Коляда І. Куцик Р. Приватне життя Євгена Коновальця: кореляція особистого та політичного (1921–1930 рр.). *Вісник Черкаського університету. Серія «Історичні науки»*. 2022. № 1. С. 95–105. https://doi.org/10.31651/2076-5908-2022-1-95-105

13. Реєнт О., Коляда І., Куцик Р. До історії повсякдення Євгена Коновальця та його сім'ї: Женевський період (1930–1936 рр.). *Сторінки історії*. 2026. № 61. С. 281–309. DOI: https://doi.org/10.20535/2307-5244.61.2025.347313

14. Урядовий портал. Про перепоховання в Україні останків видатного борця за незалежність України у XX столітті Євгена Коновальця : розпорядження Кабінету Міністрів України від 15 лип. 2026 р. № 703-р. https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-perepokhovannia-v-ukraini-ostankiv-vydatnoho-bortsia-za-nezalezhnist-ukrainy-u-khkhi-stolitti-yevhena-konovaltsia-703-150726(дата звернення: 16.07.2026).

15. Хома І. Євген Коновалець. «Той, хто довів, що ми творці історії, а не жертви»: Книга для незрячих. Київ: РБЗІД УТОС, 2021. 50 с.

16. Хома І., Посівнич М. Євген Коновалець та міжнародна діяльність Організації українських націоналістів. *Східноєвропейський історичний вісник.* 2024. Вип. 33. С. 149–165. https://doi.org/10.24919/2519-058X.33.317481

17. Хома І. Громадська, військова та політична діяльність Євгена Коновальця (1891–1938). Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2024. 487 с.

18. Nora P. Between Memory and History: Les Lieux de Mémoire. *Representations*. 1989. No. 26. P. 7–24.

REFERENCES

1. Assman, A. (2018). Dovha tin mynuloho. Memorialna kultura ta istorychna polityka [The long shadow of the past. Memorial culture and historical politics] / per. z nim. Kyiv : Dukh i Litera, 2018. 440 s. [in Ukranian]

2. Hirik, S. (2018). Memorializatsiia spadku etnichnykh menshyn i zminy miskoi toponimiky v Ukraini (2015–2017 roky). [Memorialization of the heritage of ethnic minorities and changes in urban toponymy in Ukraine (2015–2017)]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. N. Karazina. Seriia «Istoriia Ukrainy. Ukrainoznavstvo: istorychni ta filosofski nauky»*. Kharkiv. Vyp. 26. S. 112–117. https://doi.org/10.26565/2225-6505-2018-1-12 [in Ukranian]

3. Butko, S. (2015). Dekomunizatsiia: shcho i chomu pereimenovuvaty y demontuvaty. Zbirnyk materialiv, rekomendatsii i dokumentiv shchodo vykonannia vymoh Zakonu Ukrainy «Pro zasudzhennia komunistychnoho ta natsional-sotsialistychnoho (natsystskoho) totalitarnykh rezhymiv v Ukraini ta zaboronu propahandy yikhnoi symvoliky» [Decommunization: what and why to rename and dismantle. Collection of materials, recommendations and documents on the implementation of the requirements of the Law of Ukraine "On the condemnation of communist and national socialist (Nazi) totalitarian regimes in Ukraine and the prohibition of the propaganda of their symbols"] / Serhii Butko, Serhii Horobets, Ihor Karetnikov, Bohdan Korolenko, Maksym Maiorov (uporiad.); Ukrainskyi instytut natsionalnoi pamiati. Kyiv: Ukrainskyi instytut natsionalnoi pamiati. 234 s. [in Ukranian]

4. Pro prysvoiennia yurydychnym osobam ta obiektam prava vlasnosti imen (psevdonimiv) fizychnykh osib, yuvileinykh ta sviatkovykh dat, nazv i dat istorychnykh podii: Zakon Ukrainy vid 24 travnia 2012 r. No. 4865-VI [On Assigning to Legal Entities and Property Objects the Names (Pseudonyms) of Individuals, Anniversary and Festive Dates, Titles and Dates of Historical Events]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4865-17 (accessed: 10.07.2026). [in Ukranian]

5. Pro pravovyi status ta vshanuvannia pamiati bortsiv za nezalezhnist Ukrainy u XX stolitti: Zakon Ukrainy vid 09 kvitnia 2015 r. No. 314-VIII [On the Legal Status and Honoring the Memory of Fighters for the Independence of Ukraine in the 20th Century]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/314-19 (accessed: 10.07.2026). [in Ukranian]

6. Pro zasudzhennia komunistychnoho ta natsional-sotsialistychnoho (natsystskoho) totalitarnykh rezhymiv v Ukraini ta zaboronu propahandy yikhnoi symvoliky: Zakon Ukrainy vid 09 kvitnia 2015 r. No. 317-VIII [On the Condemnation of the Communist and National Socialist (Nazi) Totalitarian Regimes in Ukraine and the Prohibition of Propaganda of Their Symbols]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/317-19 (accessed: 11.07.2026). [in Ukranian].

7. Pro zasudzhennia ta zaboronu propahandy rosiiskoi imperskoi polityky v Ukraini i dekolonizatsiiu toponimii: Zakon Ukrainy vid 21 bereznia 2023 r. No. 3005-IX [On the Condemnation and Prohibition of Propaganda of Russian Imperial Policy in Ukraine and the Decolonization of Toponymy]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3005-20 (accessed: 12.07.2026) [in Ukranian].

8. Takhtaulova, M (zah. red.). (2023). Zbirnyk materialiv, rekomendatsii i dokumentiv shchodo vykonannia vymoh Zakonu Ukrainy «Pro zasudzhennia ta zaboronu propahandy rosiiskoi imperskoi polityky v Ukraini i dekolonizatsiiu toponimii» [On the condemnation and prohibition of the propaganda of Russian imperial policy in Ukraine and the decolonization of toponymy] / Mariia Takhtaulova (zah. red.), Oleksandr Bohush, Serhii Butko, Liudmyla Zamai, Ihor Karetnikov, Bohdan Korolenko, Olena Okhrimchuk, Yurii Prykhodniuk, Volodymyr Tylishchak. Kyiv : «Smoloskyp». 42 s. [in Ukranian].

9. Istorychna pravda. (2026). Ukraina otrymala dozvil na perepokhovannia Yevhena Konovaltsia. https://www.istpravda.com.ua/short/2026/05/26/165910/ (data zvernennia: 12.07.2026). [in Ukranian].

10. Kasianov, H. (2016). Istorychna pamiat ta istorychna polityka: do pytannia pro terminolohiiu y henealohiiu poniat. [Historical memory and historical politics: on the question of terminology and genealogy of concepts]. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*. № 2. S. 118–137. [in Ukranian].

11. Koliada, I., Kutsyk, R. (2023). Yevhen Konovalets [Yevhen Konovalets]. / khudozh.-oformliuvach Ye. V. Vdovychenko. Kharkiv: Folio. 126 s. [in Ukranian].

12. Koliada, I. Kutsyk, R. (2022). Pryvatne zhyttia Yevhena Konovaltsia: koreliatsiia osobystoho ta politychnoho (1921–1930 rr.). [The Private Life of Yevhen Konovalets: Correlation of the Personal and the Political (1921–1930)]. *Visnyk Cherkaskoho universytetu. Seriia «Istorychni nauky»*, 1, 95–105. https://doi.org/10.31651/2076-5908-2022-1-95-105 [in Ukranian].

13. Reient, O., Koliada, I., Kutsyk, R. (2026). Do istorii povsiakdennia Yevhena Konovaltsia ta yoho simi: Zhenevskyi period (1930–1936 rr.). [To the history of the everyday life of Yevhen Konovalets and his family: the Geneva period (1930–1936)]. *Storinky istorii*. № 61. S. 281–309. [in Ukranian].

14. Khoma, I. (2016). Yevhen Konovalets. Istoriia neskorenykh. [Yevhen Konovalets. The History of the Unconquered]. Kharkiv. 254 s. [in Ukranian]

15. Uriadovyi portal: Yedynyi vebportal orhaniv vykonavchoi vlady Ukrainy [Government Portal: Unified Web Portal of Executive Authorities of Ukraine]. Pro perepokhovannia v Ukraini ostankiv vydatnoho bortsia za nezalezhnist Ukrainy u XX stolitti Yevhena Konovaltsia: rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 15 lypnia 2026 r. № 703-r [On the Reburial in Ukraine of the Remains of Yevhen Konovalets, an Outstanding Fighter for the Independence of Ukraine in the Twentieth Century: Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine, July 15, 2026, No. 703-r]. https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-perepokhovannia-v-ukraini-ostankiv-vydatnoho-bortsia-za-nezalezhnist-ukrainy-u-khkhi-stolitti-yevhena-konovaltsia-703-150726 [in Ukranian].

16. Khoma, I., Posivnych, M. (2024). Yevhen Konovalets ta mizhnarodna diialnist Orhanizatsii Ukrainskykh Natsionalistiv. [Yevhen Konovalets and the international activities of the Organization of Ukrainian Nationalists]. *Skhidnoievropeiskyi istorychnyi biuleten*, 33, 149–165. https://doi.org/10.24919/2519-058X.33.317481 [in Ukranian].

17. Khoma, I. (2024). Hromadska, viiskova ta politychna diialnist Yevhena Konovaltsia (1891–1938). [Public, military and political activities of Yevhen Konovalets (1891–1938)]. Lviv : Vydavnytstvo Lvivskoi politekhniky. 487 s. [in Ukranian].

18. Nora P. (1989). Between Memory and History: Les Lieux de Mémoire. *Representations*. No. 26. P. 7–24.

Kolyada Igor Anatoliyovych
Doctor of Historical Sciences,
Professor at the Department of Methodology and Techniques of Social Disciplines
Mykhailo Drahomanov Ukrainian State University
9, Pyrohova str., Kyiv, Ukraine
orcid.org/0009-0001-7852-2103

THE NAME OF EVHEN KONOVALTS IN THE TOPONYMIC SPACE OF UKRAINE: DECOMMUNISATION, POLICY OF MEMORY AND FORMATION OF NATIONAL IDENTITY

The relevance of the problem *is due to the need for a comprehensive analysis of the use of the name of Evhen Konovaltes in the modern toponymic space of Ukraine as a component of the state memory policy. Despite the significant number of works devoted to the life path of E. Konovalets, the issue of the geography of the spread of the corresponding toponyms, their dynamics and symbolic meaning has not yet become the subject of a separate comprehensive historical study.*

The purpose of the article *is to study the process of the spread of toponyms in honor of E. Konovalets in Ukraine in the context of decommunization and decolonization, to determine the features of their regional spread and to clarify the role of the figure of E. Konovalets in the formation of modern Ukrainian memory policy.*

The methodological basis of the study *was the principles of historicism, scientific objectivity, systematicity and interdisciplinarity. Historical-comparative, historical-genetic, problem-chronological, structural-functional and cartographic research methods were used.*

Research results. *The process of the spread of the name of E. Konovalets in the toponymic space of Ukraine in the context of the implementation of the state policy of decommunization and decolonization was studied. The legislative prerequisites for renaming urbanonyms, the features of the memorialization of the figure of Y. Konovalets in different regions of Ukraine, and the impact of the Russian-Ukrainian war on the transformation of symbolic space are analyzed. It is established that after the adoption of decommunization legislation in 2015, the name of Yevhen Konovalets became one of the most common among the new names of streets, squares, and avenues. The process gained particular intensity after the beginning of the full-scale invasion of the Russian Federation in 2022, when the derussification of toponymy was combined with the formation of a new Ukrainian memorial canon. It is substantiated that the use of the name of Yevhen Konovalets in the toponymic space became not only a manifestation of historical justice, but also an important element of the state memory policy aimed at overcoming the Soviet and Russian imperial legacy. It is proven that the memorialization of the figure of Yevhen Konovalets contributes to the formation of Ukrainian national identity and the establishment of a state-oriented historical narrative.*

Key words: *Yevhen Konovalets, toponymy, decommunization, derussification, decolonization, memory politics, national identity, urbanonyms.*

Дата першого надходження статті до видання: 12.07.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 05.08.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 02.11.2026